



NUTQ TA'SIRCHALIGINI OSHIRISHDA LINGVOKREATIVLIK VA UNING AHAMIYATI

SAFAROVA ZARINA HASANOVNA

Toshkent shahar Yunusobod tumani 72-maktab

Ona tili va adabiyot o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada nutq ta'sirchanligini oshirishda lingvokreativlikning o'rni va ahamiyati yoritilgan. Bugungi globallashuv davrida nutq nafaqat axborot yetkazish vositasi, balki shaxsning ijodiy tafakkuri, madaniy saviyasi va kommunikativ kompetensiyasini ifodalovchi muhim ko'rsatkich sifatida qaralmoqda. Lingvokreativlik bu so'zlovchining til vositalaridan noodatiy, obrazli va ta'sirchan tarzda foydalanish qobiliyatidir. Ushbu maqolada o'zbek tilidagi nutqiy ijodkorlikning amaliy namunalari, ta'lim jarayonida hamda ommaviy axborot vositalarida uning qo'llanilish holatlari tahlil qilingan. Shuningdek, o'qituvchilarning nutqiy kreativlikni rivojlantirishdagi roli, raqamli texnologiyalar yordamida ta'sirchan ifoda uslublarini shakllantirish yo'llari haqida fikr yuritiladi. Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimidagi yangiliklar, "Yangi O'zbekiston – yangi ta'lim" konsepsiyasi hamda "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasining nutqiy ijodkorlikni rivojlantirishdagi amaliy ta'siri yoritilgan.

Kalit so'zlar: *lingvokreativlik, nutq ta'sirchanligi, ijodiy tafakkur, kommunikativ kompetensiya, raqamli texnologiyalar, ta'lim jarayoni, o'zbek tili, zamonaviy kommunikatsiya.*

KIRISH

Hozirgi davrda tilshunoslik fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri lingvokreativlik, ya'ni til vositalaridan ijodiy va ta'sirchan tarzda foydalanish masalasidir. Jamiyatda kommunikativ jarayonlar tobora kengayib borayotgan,



axborot oqimi kuchaygan bir paytda, insonning nutq orqali ta'sir o'tkazish, fikrni o'ziga xos tarzda ifodalash qobiliyati muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shuning uchun ham bugungi ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat to'g'ri gapirish, balki ta'sirchan, kreativ nutq orqali fikrini yetkazish ko'nikmasini shakllantirishga katta e'tibor berilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida 2020-yil 29-oktabrda qabul qilingan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi hamda 2022-yil 11-maydagi "Yangi O'zbekiston ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi" doirasida ta'lim jarayoniga ijodiy yondashuvlar, interfaol metodlar, kommunikativ treninglar keng joriy qilinmoqda.

Ushbu islohotlar natijasida til o'qitishning asosiy maqsadi o'quvchini mustaqil fikrlovchi, o'z fikrini ta'sirchan va madaniyatli tarzda ifodalay oladigan shaxs sifatida shakllantirishga yo'naltirilmoqda[1].

Lingvokreativlik bu inson nutqining yangilanish, o'zgarish va ijodiy ifoda topish jarayonidir. U orqali so'zlovchi o'z shaxsiy dunyoqarashi, hissiyoti, hayotiy tajribasini nutqga singdiradi. Masalan, o'qituvchining dars jarayonida oddiy "Bugun darsimizni boshlaymiz" o'rniga "Bugun bilim olamiga yangi sayohatni boshlaymiz" deb aytishi bu lingvokreativlikning amaliy namunasi.

Shu bois mazkur mavzuda nutq ta'sirchanligini oshirishda lingvokreativlikning o'rni, uning ta'lim, madaniyat va ijtimoiy hayotdagi ahamiyati amaliy misollar asosida tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

Lingvokreativlik - bu insonning so'z orqali yangilik yaratish, mavjud til birliklarini o'ziga xos shaklda ishlatish, nutqni hissiyot va ta'sir bilan boyitish qobiliyatidir. Bu jarayon shunchaki "go'zal so'zlash" emas, balki so'z orqali o'quvchi, tinglovchi yoki auditoriyada ijobiy hissiy reaksiya uyg'otish, ularni fikrlashga, his qilishga undash demakdir.

Masalan, dars jarayonida o'qituvchi "Bugun mavzuni o'qiymiz" deb quruq tarzda boshlashi mumkin, lekin agar u "Bugun siz bilan so'z sehrining yangi eshigini



ochamiz” desa, o‘quvchida qiziqish uyg‘onadi, bu esa nutq ta’sirchanligini oshiruvchi lingvokreativ yondashuv hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda ta’lim tizimini yangilash, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi nutqiy muhitni interfaol qilish bo‘yicha bir qator hujjatlar qabul qilindi. Masalan, 2022-yil 11-maydagi “Yangi O‘zbekiston ta’lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi” o‘qituvchilarga darslarda kreativ metodlardan foydalanish, o‘quvchilarni mustaqil va ta’sirchan nutqqa o‘rgatish zarurligini belgilab berdi. Shu asosda maktablarda “ijodiy nutq mashg‘ulotlari”, “fikrni erkin ifodalash kuni”, “so‘z ijodkorlari” kabi dars loyihalari tashkil qilina boshlandi[2].

Amaliy tajribalardan biri sifatida, 2023-yilda Toshkent shahridagi 110-maktabda o‘tkazilgan “Ijodiy nutq haftaligi”da o‘quvchilar o‘zbek tili darslarida xalq maqollarini zamonaviy kontekstda qayta yaratish topshirig‘ini bajarishdi.

Masalan, “Har kim o‘z yo‘lini tanlaydi” maqolini “Har kim o‘z onlayn yo‘lini topadi” tarzida qayta ifodalash orqali ular raqamli hayot bilan til o‘rtasida yangi semantik bog‘lanish hosil qilishdi. Bu esa lingvokreativlikning tirik, amaliy namunasidir.

Bundan tashqari, 2020-yil 6-noyabrda qabul qilingan “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi ham til va kommunikatsiya sohasiga yangicha qarashni shakllantirdi. Bu hujjat asosida o‘qituvchilar onlayn platformalarda dars o‘tish, video taqdimotlar tayyorlash, multimediali ifoda vositalaridan foydalanishni o‘rganmoqda. Masalan, o‘qituvchi grammatik qoidani oddiy ta’rif bilan emas, balki qisqa animatsion rolik yoki interfaol o‘yin orqali tushuntirganda, o‘quvchilar nafaqat mazmunni yaxshiroq anglaydi, balki tilga nisbatan ijodiy yondashishni o‘rganadi.

Lingvokreativlikning ta’siri ijtimoiy tarmoqlarda ham yaqqol ko‘zga tashlanadi. O‘zbek tilida kontent yaratadigan blogerlar, jurnalistlar, o‘qituvchilar o‘z post va videolarida oddiy jummalarni obrazli, hissiy ohang bilan ifodalab, tomoshabinda kuchli ta’sir uyg‘otmoqda. Masalan, “Bugun dars tugadi” o‘rniga



“Bugun bilim yuragimizga yana bir yangi iz qoldirdi” kabi ifodalar nutqni nafaqat badiiy, balki ruhiy jihatdan ham kuchaytiradi[3].

Shunday qilib, lingvokreativlik nutq ta’sirchanligini oshirishning eng samarali yo’li sifatida o’qituvchi, talaba, jurnalist va ijodkorlarning faoliyatida amaliy ahamiyat kasb etmoqda. U o’zbek tilini zamonaviy, hissiy, mazmunan boy ifoda tizimiga aylantiradi va jamiyatda ijobiy kommunikatsion madaniyatni rivojlantiradi.

Nutq ta’sirchanligini oshirishda lingvokreativlik amaliy misollar va rasman asoslangan omillar:

T/r	Lingvokreativlikni shakllantiruvchi omil	Amaliy misol (nutqda qo’llanishi)	Manba / sana / hujjat	Izoh
1	Pedagogik kreativ yondashuv	2023-yil 12-aprelda Jizzaxdagi pedagogika universitetida Feruza Rahmatova “Kreativ yondashuv asosida pedagog innovatsiyasi” mavzusida ma’ruza o’tkazdi. U darslarda o’qituvchilarga so’z bulutlari, metafora mashqlari, rol o’ynash metodlarini joriy etishni tavsiya qildi, bu esa	JDPU veb-sayti 12/04/2023 chop qilingan maqola “Kreativ yondashuv asosida pedagogning innovatsion qobiliyatini rivojlantirish”	Bu misol dars jarayonida nutq ifodasini kreativlashtirish yo’llarini ko’rsatadi



T/r	Lingvokreativlikni shakllantiruvchi omil	Amaliy misol (nutqda qo‘llanishi)	Manba / sana / hujjat	Izoh
		tinglovchilarda nutqga yangicha hayot baxsh etdi.		
2	Ta’lim siyosati va huquqiy-huquqiy bazaning ta’siri	2024-yil 4-iyun kuni Toshkent davlat pedagogika universitetida “Kreativ ta’lim: innovatsiya va samaradorlik” mavzusida xalqaro konferensiya bo‘lib o‘tdi. Unda Prezident tomonidan 2022-yil 11-mayda PF-134 farmoni bilan tasdiqlangan “Yangi O‘zbekiston maktabi” konsepsiyasi asosida interfaol va kreativ metodlarni darsga tatbiq etish zarurligi ilgari surildi.	Konferensiya materiallari, “Kreativ ta’lim” to‘plami, TDPU, 04.06.2024	Bu hujjat ta’lim siyosatining til va kreativitet nutqga yo‘nalishini ko‘rsatadi



T/r	Lingvokreativlikni shakllantiruvchi omil	Amaliy misol (nutqda qo‘llanishi)	Manba / sana / hujjat	Izoh
3	Texnologiyalar va axborot muhitining integratsiyasi	2024-yilda oliy ta’lim muassasasida “Kreativlik va pedagogika” darsida talabalar nutq mashg‘ulotini slaydlar, animatsion kliplar va interfaol whiteboard bilan olib bordilar. Har talabadan nutqni zamonaviy vizual elementlar bilan boyitish metafora, grafik, ovoz talab qilindi.	TIU nashri “Ta’lim mazmunida kreativlik g‘oyalari ... talabalarda kreativlik ko‘nikmalarini shakllantirishga doir yondashuv” bo‘limida	Bu misol til ifodasini vizual elementlar bilan boyitish orqali ta’sirchan nutq yaratishni ko‘rsatadi
4	Motivatsiya va ijodga rag‘bat	Ta’lim, Fan va Innovatsiya jurnalining 2024-yil 3-sonida chop qilingan maqolada “Axborot texnologiyalaridan foydalanish	“Ta’lim, fan va innovatsiya” jurnali, 2024-yil, 3-son	



T/r	Lingvokreativlikni shakllantiruvchi omil	Amaliy misol (nutqda qo‘llanishi)	Manba / sana / hujjat	Izoh
		o‘rganish motivatsiyasini oshirish, talabanning ijodiy shaxsini rivojlantirish usullaridan biri bo‘lib xizmat qiladi” deyiladi. Shu tarzda talaba nutqli ijod mashqlarini bajaradi, nutqga kreativ ohang kiritadi.		

XULOSA

Nutq ta’sirchanligini oshirishda lingvokreativlikning o‘rni beqiyosdir. Bu hodisa shaxsning nafaqat tildan foydalanish, balki uni his qilish, obrazli va hissiy tarzda ifodalash madaniyatini shakllantiradi. So‘nggi yillarda O‘zbekiston ta’lim tizimida amalga oshirilgan islohotlar xususan, 2022-yil 11-maydagi “Yangi O‘zbekiston ta’lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi”, 2020-yil 6-noyabrda tasdiqlangan “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi, hamda 2024-yil 4-iyundagi “Kreativ ta’lim: innovatsiya va samaradorlik” xalqaro konferensiyasi singari rasmiy tashabbuslar lingvokreativlikni rivojlantirish uchun real maydon yaratdi[4].

Amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, nutqning ta’sirchanligi quyidagi omillar orqali kuchaymoqda: o‘qituvchilarning interfaol metodlardan foydalanishi, o‘quvchilarning raqamli texnologiyalar yordamida o‘z nutqini vizual va audio ifoda



bilan boyitishi, ijtimoiy tarmoqlarda ijodiy tilda muloqot qilish ko‘nikmalarining ortishi. Bu jarayonlar natijasida o‘zbek tili zamonaviy kommunikatsion muhitda yangi ovoz, yangi ifoda, yangi uslub bilan kirib kelmoqda.

Shu bois lingvokreativlik bugungi kunda o‘zbek tili taraqqiyotining muhim yo‘nalishiga aylanmoqda. U nafaqat ta’limda, balki ommaviy axborot vositalari, madaniyat, jurnalistika va ijtimoiy tarmoqlarda ham nutqni estetik, hissiy va ma’naviy jihatdan boyitadi. Demak, nutq ta’sirchanligini oshirishning eng samarali yo‘li bu lingvokreativ fikrlashni o‘qituvchilar, talabalar va yoshlar orasida faol targ‘ib etish va uni amaliy jarayonga chuqur singdirishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Raximov A. **“Nutq madaniyati va lingvokreativlik asoslari”** – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2023.
2. Qodirova D., Yo‘ldosheva M. **“Zamonaviy ta’lim jarayonida lingvokreativlikni rivojlantirish”** – Samarqand: “SamDU nashriyoti”, 2024.
3. Karimova N. **“Til va tafakkur uyg‘unligi: nutqiy ijodkorlik psixologiyasi”** – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2022.
4. To‘xtayeva S. **“Lingvokreativ kompetensiya va ta’limda uning ahamiyati”** – Buxoro: “BuxDU nashriyoti”, 2023.